

УДК 811. 11:81'367,622

КОНВЕРСІЯ В ТЕРМІНОСИСТЕМІ ФІТНЕСУ

У сучасному світі термінологія швидко розвивається та активно взаємодіє з іншими шарами лексики, тому вивчення закономірностей утворення терміногічних одиниць є одним із найважливіших завдань теміознавства. У статті розглянуто поповнення лексичного складу сучасної англійської мови завдяки конверсії у терміносистемі фітнесу та виявлено продуктивні конверсійні моделі. Було зроблено спробу скласти приблизну схему семантичних переходів для найпродуктивніших моделей конверсії у сфері фітнесу. Слід відзначити, що провідну роль у конверсії відіграє метонімія, в процесі якої один знак отримує можливість виступати замість іншого знака. У статті також висвітлюються погляди на природу конверсії та критерії визначення її напрямку. Конверсія залишається одним із продуктивних шляхів збільшення словникового складу англійської мови, про що свідчать результати проведеного дослідження. Окреслено перспективні напрямки подальших досліджень у галузі фахової лексики фітнесу.

Ключові слова: термін, словотвір, конверсія, конверсійна модель.

Постановка наукової проблеми. Для сучасної англійської мови характерним є кількісне зростання словникового складу за допомогою її внутрішніх ресурсів. Виявлення та вивчення найбільш суттєвих закономірностей словотвірного процесу має велике теоретичне значення, адже результати таких досліджень можуть бути використані на практиці викладачами іноземних мов. Конверсія – один зі способів словотвору, надзвичайно продуктивний засіб поповнення словникового складу англійської мови. Конверсія існує у багатьох мовах, але саме в англійській мові вона набула широкого розповсюдження, що пояснюється збігом звукової форми іменників та дієслів в результаті втрати закінчень та запозичень з французької мови [10, с. 12]. Кількість лексичних одиниць утворених шляхом коверсії в англійській мові, зростає з кожним роком і це вимагає додаткових наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню конверсії в англійській мові присвячено низка праць, які розглядають цей спосіб деривації з багатьох сторін і особливо структурно-семантичні властивості різних конверсивних моделей. Більшість науковців використовує діахронічний підхід у вивченні цього явища, що не дає можливість проаналізувати конверсію у сучасному аспекті [5, 15, 17, 13].

Мета розвідки – виявлення та опис продуктивних конверсійних моделей у терміносистемі фітнесу. Мета зумовлює необхідність розв'язання таких завдань: 1) дослідити різні погляди на природу конверсії; 2) здійснити вибірку термінів утворених шляхом конверсії; 3) проаналізувати продуктивні конверсійні моделі для фахової мови фітнесу. **Матеріалом дослідження** слугують 1396 термінів-слів, які входять до складу фахової мови фітнесу, 100 термінів було утворено шляхом конверсії, що складає 7,16%.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Вважається, що Г. Світ був першим, хто ввів термін конверсія в англійську граматику [17, с. 38-40]. Конверсія у Г. Світа двопланова. З одного боку, він не відмовляється від ідеї синтаксичної поліфункціональності слів, а з іншого, конверсія трактується ним як синтаксично-морфологічний словотвірний процес. Починається цей процес із синтаксису і закінчується морфологією. Такий підхід щодо конверсії отримав у подальшому широкого розповсюдження. У мовознавстві існує декілька точок зору на природу словотвірного процесу. Розглянемо деякі з них.

1. Низка вчених, таких як Л. Блумфілд [5], Г. Марчанд [15], П. Лауверс [14], Г. П. Троїцька [11] визначають конверсію як спосіб словотвору за допомогою нульової морфеми. Так, на думку, П. Лауверса, морфологічна конверсія базується на стійких взаємовідносинах між класом коренів та класом похідних за допомогою нульової морфеми форми, які утворюють парадигму [14, с. 144].

2. Конверсія відома як кореневий або безафіксний спосіб словотвору, зміни функції. Такої точки зору дотримуються Д. Грінвуд [13], Д. Уорд [18] та інші, які схильні розглядати дане явище як використання одного й того ж слова у функціях різних частин мови, або є

функціональний перехід з однієї частини мови в іншу. Можна стверджувати, що даний підхід щодо природи конверсії не відображає в повній мірі суті явища, тому що в якості твірної основи можна використовувати не лише кореневі, але й похідні, складні слова і навіть словосполучення.

3. О. І. Смирницький [10], О. С. Кубрякова [8], визначають конверсію як морфологічний спосіб словотвору. Так, на думку О. С. Кубрякової, конверсія визначається як процес морфологічної транспозиції основи і, відповідно, як процес цілковитої зміни парадигми у вихідній одиниці або ж як результат повної зміни її морфологічного оточення [7, с. 75].

4. Деякі науковці розглядають конверсію як морфологічно-синтаксичний спосіб словотвору, серед них слід згадати І.В. Арнольд [1] і З.А. Харитончик [12]. У цьому способі словотворення слово, яке раніше існувало, отримує не лише нове значення, але й слугує для вираження нових граматичних значень. Використання такого підходу до конверсивної деривації залишає поза межами аналізу семантичний критерій її визначення.

Часто конверсію пов'язують з метонімією. Ш. Баллі [2], О.С. Кубрякова [5], В.А. Гурєєв [8] вважають, що метонімію варто розглядати як знакову, семіотичну операцію, в процесі якої один знак отримує можливість виступати замість іншого знака. Під час конверсії одна цілісність (вихідна конверсивна форма) починає виступати замість іншої (твірної конверсивної форми): корінь або основа однієї частини мови (наприклад, дієслова) виявляється здатною виступати у функції іншої (наприклад, іменника). Порівняємо: *to repair* (відновлювати) – *repair* (відновлення) [8, с. 37].

Слід зазначити, що загалом вищенаведені підходи до конверсії не суперечать, а радше доповнюють один одного. Таке різноманіття поглядів зарубіжних та українських науковців збігається у виявленні суті цього лінгвістичного феномену.

Одним із спірних питань залишається визначення напрямку похідності, тобто що від чого утворилося. О. Мешков вважає, що у більшості випадків “фактичний напрям продуктивності взагалі неможливо визначити, адже словники, укладені за історичними принципами, фіксують лише дані писемних джерел, а усна словотворчість залишається поза їхніми межами” [9, с. 123]. З його думкою не погоджується М. Білінський, який зазначає, що незважаючи на деяку відносність датування, перша засвідченість лексеми у писемних пам'ятках мови становить єдине джерело наших знань про час входження слів до колективної пам'яті мовців [4, с. 35]. У сучасному мовознавстві розглядається декілька критеріїв визначення напрямку конверсії. І. Плаг, приміром, пропонує чотири:

1) розгляд конверсаційних пар з точки зору етимології, тобто яке з них було першим зафіксовано у писемних джерелах;

2) розгляд семантичної структури; він показав, що обсяг значень твірного слова більший, ніж значення похідного, наприклад, обсяг значень іменників *build* – “*physical construction and fitness of a person*”, *tear* – “*act of ripping or rending*”, *stretch* – “*act of stretching*”, утворених шляхом конверсії від дієслів *to build*, *to tear*, *to stretch*, значно менший, ніж обсяг значень відповідних вихідних слів. О. Мешков так само, як і І. Плаг, вважає, що неправильні дієслова не можуть бути конверсивними дериватами, і тому у конверсивній парі ми розглядаємо їх як твірні [9, с. 50];

3) розгляд конверсивних пар з точки зору наголосу; дієслова мають основний наголос на останній склад, в той час як споріднені іменники – на перший. Так само дієслова у поєднанні з постпозитивами мають головний наголос на постпозитив, в той час як споріднені іменники – головний наголос на перший елемент, наприклад, *to overload* – *óverload*, *to push up* – *a push-up*;

4) частота вживання похідних слів утворених шляхом конверсії; вона істотно менша у порівнянні з твірними, наприклад, іменник *diet* є більш вживаним, ніж його похідне дієслово *to diet* – це є ознакою, того що дієслово в цій парі походить від іменника. Сам І. Плаг вважає, що ці критерії не є вичерпними, але можуть застосовуватися у більшості випадків для визначення напрямку конверсії [16, с. 135-140].

Із метою визначення конверсійних моделей ми перевірили їх за етимологічним словником, використовуючи Інтернет ресурс etymologyonline.com, в якому вказані дати першої писемної згадки про те чи інше слово [19]. Наприклад, *contest v.* – змагатися (з 16 ст.), *contest n.* – змагання (1640 р.), тобто у цьому випадку використовується конверсійна модель **V→N**.

У подальшому описі конверсії при використанні терміна “конверсійна модель” (або коротше “модель”) мається на увазі схема, що вказує на частини мови, які беруть участь у конверсії, та напрямок творення терміна, наприклад: модель $N \rightarrow V$, $Adj \rightarrow N$, $V \rightarrow N$, $V \rightarrow Adj$ тощо [6, с. 31].

Твірна основа, від якої утворилися нові терміни шляхом конверсії, зазнає таких змін: 1) новий термін отримує всі закінчення, для утворення граматичних форм у новій частині мови, наприклад, *balance n.* \rightarrow *to balance v.*, *slim adj.* \rightarrow *slim v.*, *burn v.* \rightarrow *burn n.*; 2) новий термін починає виконувати іншу синтаксичну функцію, наприклад, *diet n.* \rightarrow *diet v.*: *Janet dieted for months before her wedding*; 3) термін отримує нове лексико-граматичне значення, наприклад, *overstrain v.* (перенапружувати) \rightarrow *overstrain n.* (перенапруження) [6, с. 93].

Конверсія може відбуватися не лише між двома членами, але й між більшою кількістю слів, що знаходяться між собою у відносинах похідності. Ми дослідили, що за кількістю членів у конверсійних моделях переважають двохчленні (98) (наприклад, $V \rightarrow N$: *crunch* – роздавлювати – скручення (вид фізичної вправи для зміцнення м'язів живота)), $N \rightarrow V$: *spasm* – (спазм – спазмувати), $Adj \rightarrow N$: *fat* – жирний – жир, $V \rightarrow Adj$: *buff* – (робити привабливим – добре сформований (про фігуру)), $Adj \rightarrow V$: *slim* – (худий – худнути); тричленні нараховують всього 2 моделі, наприклад, $Adj \rightarrow V \rightarrow N$: *fast* – (нісний – постити – ніс), $N \rightarrow V \rightarrow Adj$: *diet* – (дієта – притримуватися дієти – дієтичний).

Унаслідок проведеного аналізу було виявлено, що найбільш продуктивними моделями, за якими шляхом конверсії утворюються терміни фітнесу англійської мови, є $V \rightarrow N$ (54 похідних, з яких 19 утворилося від дієслів з постпозитивами), $N \rightarrow V$ (36 похідних), $Adj \rightarrow V$ (5 похідних), $Adj \rightarrow N$ (3 похідних) та $V \rightarrow Adj$ (2 похідних). Розглянемо детальніше кожен з цих конверсійних моделей.

У конверсійній моделі $N \rightarrow V$ встановлюються різні семантичні відносини між вихідним іменником та похідним дієсловом. Дані нашого дослідження дають змогу скласти приблизну схему семантичних переходів для цієї моделі конверсії, оскільки семантика похідного дієслова може бути прогнозована, виходячи з семантики первинного слова, тобто значення похідного слова доволі вмотивоване. Серед типових семантичних переходів для конверсійної моделі $N \rightarrow V$ слід зазначити: 1) виконання дії, характерне для того, що позначається вихідним іменником (*exercise* – виконувати фізичну вправу, *focus* – зосереджувати увагу, *sprint* – спринтувати, бігти з максимальною швидкістю); 2) від іменників, які позначають предмет, річ, знаряддя дії, утворюються дієслова зі значенням “використовувати цей предмет” (*bicycle* – їздити на велосипеді); 3) від іменників, які називають особу, похідні дієслова у багатьох випадках мають значення “виконувати функції певної особи” (*coach* – тренувати, *spot* – підстраховувати спортсменів під час вправи).

Для конверсійної моделі $V \rightarrow N$ характерні такі семантичні відносини між її компонентами: 1) іменник означає дію або випадок вияву того, що передається вихідним дієсловом (*contest* – змагання, *hug* – застосовувати захват); 2) вихідний іменник вказує на результат дії (*overload* – перенавантаження, *tear* – розрив, *swell* – припухлість).

Характерна ознака конверсії сучасної англійської мови – це утворення іменників від дієслів у поєднанні з постпозитивами. У фаховій мові фітнесу таким шляхом утворилося 19 термінів. Такі іменники переважно пишуться через дефіс, але бувають випадки написання разом; наголос падає на перший елемент, а другий ненаголошений, або ж має другорядний наголос, наприклад, *to burn out* \rightarrow *burnout*, *to come back* \rightarrow *comeback*, *to curl up* \rightarrow *curl-up*, *to sit up* \rightarrow *sit-up*, *to cool down* \rightarrow *cool-down*. Такі слова, як зазначає Б. Бартков, приєднують словотвірний формант, омонімічний постпозитиву, який, однак, виконує роль суфікса, тому процес творення слів *workout*, *rundown*, *push-up* він пропонує називати конверсифікацією, а власне словотвірні форманти – конверсифіксами (тобто одним із видів афіксів) [3, с. 28].

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок. Отже, аналіз конверсивних моделей у терміносистемі фітнесу показує, що цей спосіб словотвору є досить продуктивним в даній термінолінії. Продуктивною моделлю конверсії в терміносистемі фітнесу є модель $V \rightarrow N$, яка має значні семантичні можливості і змінює значення вихідного слова у зв'язку з його перенесенням в іншу лексико-граматичну категорію. У сфері цієї моделі починають брати активну участь дієслова з постпозитивами, тоді як раніше в цій моделі утворювалися лише іменники від кореневих дієслів. Незважаючи на велику кількість

досліджень, конверсія не має однозначного тлумачення серед науковців, що дає можливість подальшого вивчення цього словотвірного процесу як самостійного, так і у взаємодії з іншими способами деривації, насамперед із префіксацією, суфіксацією і словоскладанням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка / И.В. Арнольд. – М. : Высшая школа, 1986. – 259 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1955.
3. Бартков М.Е. Конверсификальные номинативные гнезда типа break-down, breaking-down, broken-down, breaker-down, образованные от английских глаголов с послелогом в научном стиле и норме / Б.И. Бартков // Терминоведение и терминография в индоевропейских языках. – Владивосток, 1987. – С. 27-46.
4. Білінський М.Е. Віддієслівна транспозиція в історії англійської мови: хронологія текстових прототипів / М.Е. Білінський // Іноземна філологія. – Львів, 2001. – Вип. 112. – С. 35-38.
5. Блумфилд Л. Язык / Л. Блумфилд; [пер. с англ. Е.С. Кубряковой, В.П. Мурат]. – М. : Изд-во “Прогресс”, 1968. – 608 с.
6. Бортничук Е.Н. Словообразование в современном английском языке: учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. / Е.Н. Бортничук, И.В. Василенко, Л. П. Пастушенко. – К.: Вища школа, 1988. – 261с.
7. Кубрякова Е.С. Деривация, транспозиция, конверсия / Е.С. Кубрякова // Вопросы языкознания. – 1974. – № 5. – С.64-77.
8. Кубрякова Е.С. Конверсия в современном английском языке / Е.С. Кубрякова, В.А. Гуреев // Вестник ВГУ. Серия лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2002. – № 2 – С. 33-37.
9. Мешков О.Д. Словообразование современного английского языка / О.Д. Мешков. – М. : Наука, 1976. – 245с.
10. Смирницкий А.И. Об особенностях обозначения явления направленного движения в отдельных языках / А.И. Смирницкий // Иностр. яз. в школе. – 1953. – № 2. – С. 12.
11. Троицкая Г.П. Семантические связи при словообразовании по конверсии в современном английском языке [Текст] / Г.П. Троицкая // Иностр. яз. в школе. – 1964. - № 1. – С. 20-31.
12. Харитончик З.А. Лексикология современного английского языка / З.А. Харитончик. – Минск: Высшая школа, 1992. – 228 с.
13. Greenwood J. An essay towards a practical English grammar / J. Greenwood. – London: The Scholar Press limited, 1968. – 339 p.
14. Lauwers P. The nomination of adjectives in French: From morphological conversion to categorical mismatch / P. Lauwers // Folia Linguistica. – Vol. 42. – № 1. – 2008. – P. 135-176.
15. Marchand H. The categories and types of present-day English word-formation / H. Marchand. – 2nd edition. – München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1969. – 547 p.
16. Plag I. Word-formation in English / I. Plag. – Series ‘Cambridge Textbooks in Linguistics’/ Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 254 p.
17. Sweet H. New English Grammar. Logical and Historical Approach / H. Sweet. – London: Oxford University Press, 1930. – 499 p.
18. Ward J. Four essays upon the English language / J. Ward. – London: The Scholar Press limited, 1967. – 250 p.
19. <http://etymologyonline.com> [Електронний ресурс].

Павлюк И.Б. Конверсионные модели в терминосистеме фитнеса.

В современном мире терминология быстро развивается и активно взаимодействует с другими слоями лексики, поэтому изучение закономерностей образования терминологических единиц является одной из важнейших задач терминоведения. В статье рассмотрено пополнение лексического состава современного английского языка путем конверсии в терминосистеме фитнеса и выявлены продуктивные конверсионные модели. В статье также освещаются взгляды на природу конверсии и критерии определения ее направления. Была сделана попытка составить примерную схему семантических переходов наиболее продуктивных моделей конверсии в сфере фитнеса. Следует отметить, что ведущую роль в конверсии играет метонимия, в процессе которой один знак получает возможность выступать вместо другого знака. Конверсия остается одним из наиболее продуктивных путей увеличения словарного состава английского языка, о чем свидетельствуют результаты проведенного исследования. Определены перспективные направления дальнейших исследований в области профессиональной лексики фитнеса.

Ключевые слова: термин, словообразование, конверсия, конверсионная модель.

Pavliuk I.B. Conversion Models in Fitness Terminology. *The amount of terms is increasing very quickly in our fast-paced world and interacts with the other layers of vocabulary that is why the study of term-formation patterns is a crucial task for terminology. The article deals with the aspects of the English vocabulary development by means of conversion in the sphere of fitness. The productive conversion models*

are defined. Furthermore, we made an attempt to make a rough layout of semantic transitions for the most productive conversion models in the sphere of fitness. It should be noted that the leading role in the conversion plays metonymy, in which one lexical unit is able to act in place of another one. This paper also covers the views on the nature of conversion as well as the criteria of its directionality. According to our research results the conversion is still one of the most productive ways of enriching the English word-stock. Further research perspectives in fitness professional terminology have been determined.

Key words: term, word-formation, conversion, conversion model.

Ольга Петрів
(Івано-Франківськ)

УДК 811.161.2'37

СТРУКТУРНО-ЗНАЧЕННЄВА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ ДІЄСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОГО (ФІЗІОЛОГІЧНОГО) СТАНУ ІСТОТИ

У статті з'ясовано передумови для здійснення семантичної типології дієслів на позначення фізичного (фізіологічного) стану як підгрупи вербативів внутрішнього стану, встановлено структуру цієї лексико-семантичної групи і проведено значеннєву диференціацію виокремлених одиниць. Дієслова на позначення фізичного (фізіологічного) стану істоти є лексико-семантичною групою макрогрупи дієслів внутрішнього стану лексико-граматичного об'єднання вербативів стану. Маючи а priori всі ознаки статальних дієслів, вони репрезентують ситуацію, у якій пасивний суб'єкт (живий організм – істота) має якісь фізичні відчуття, перебуває у певних фізіологічних станах, що не залежні від його волі, емоцій, дій. Кваліфікативна сема й інші ознаки досліджуваних одиниць зумовили їх диференціацію на вісім значеннєвих підгруп, у кожній з яких лексико-семантичні варіанти поструктуровано залежно від специфіки абстрактної семи стану (її співвіднесеності з компонентами значення «статичність», «становлення», «каузоване становлення»).

Ключові слова: лексико-семантична група, сема, семантична типологія, стан, внутрішній стан, фізичний (фізіологічний) стан.

Постановка наукової проблеми. Виокремлення й стратифікація лексичних одиниць з метою вичерпного опису їх семантики є завданням, з яким намагаються впоратись лінгвісти протягом кількох останніх десятиліть. Лексика з усім її різноманіттям, багатоплановістю внутрішніх зв'язків, взаємопереходами, палітрою значеннєвих відтінків є не тільки багатющим, але й плідним у плані результативності матеріалом для дослідника.

В організації дієслівної лексики виявляється антропоцентричний принцип мови: «для опису дієслова важливим є протиставлення двох функціонально-семантичних сфер – трудової цілеспрямованої діяльності людини і стану людини, живих істот, предметів, явищ об'єктивної дійсності як носіїв цих станів. Саме в цьому протиставленні, яке реалізується в опозиції дієслова дії / дієслова стану, які виділялись ще традиційною граматиною, проходить межа, що ділить дієслівну лексику на два нерівноцінні у функціональному плані простори» [7, с. 41]. Незважаючи на свою периферійність, вторинність у порівнянні з дієсловами дії [4, с. 217], вербативи на позначення стану становлять лексико-граматичний розряд, оскільки не лише об'єднують у своєму складі слова на основі спільних семантичних ознак, але й характеризуються диференційними морфологічними, синтаксичними і словотвірними параметрами. З огляду на сферу поширення стану вони поділяються на дві семантичні макрогрупи – дієслова на позначення внутрішнього стану і вербативи з семантикою зовнішнього стану.

Дієслова на позначення внутрішнього стану викликають особливий інтерес, адже їхнім денотатом є ситуація позамовної дійсності, основний суб'єкт, учасник якої – істота, найчастіше людина, формування, упорядкування знань про яку є одним із завдань антропоцентричної парадигми сучасної лінгвістики [1].

Метою пропонованої статті є з'ясувати структурно-значеннєву організацію лексико-семантичної групи дієслів на позначення фізичного (фізіологічного) стану. Досягнення мети